

Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi

Abant Journal of Cultural Studies

2022, 7(14): 87 – 100

Kültür-İletişim İlintisi ve Kuramsal Yaklaşımlara Bir Bakış*

A Look at the Culture-Communication Relation and Theoretical Approaches

Recep ALTAY¹ Tamer KAVURAN²

Geliş Tarihi (Received): 12.08.2022

Kabul Tarihi (Accepted): 19.10.2022

Yayın Tarihi (Published): 29.10.2022

Öz: Dünyanın küresel bir köy haline geldiği günümüzde farklı kültürel özelliklere sahip insanların birbirleriyle uyum içerisinde yaşama beklentileri, kültür ve iletişimi ayrılmaz kıldığı düşünülmektedir. Kültürün iletişimle arasındaki bu en önemli bağ, bir kültürün nesilden nesle aktarılması, öğretilmesi ve paylaşılması gerekliliği olmaktadır. Bu anlamda iletişim süreçleri kültürün ve kültürel kuralların yayılmasında başat rol oynar. Kültür ve iletişimin ortak kodlarını temsil eden bir sembol olan dil ise, kültürün tanımlayıcı bir unsurdur. Anlamın yeniden üretilmesinin ve paylaşılmasının çok önemli olduğu düşünüldüğü kültürde, sözel ifadelerle bağlı dil ön plandadır. Bu durum iletişim ile kültürün ilintisini ortaya koymaktadır. İletişim ve iletişim süreçleri, bir anlam inşa etme ve paylaşılma süreci olarak görülürse eğer, ortak bir anlam gereksinimi vardır ve bunun kaynağı ise kültürdür. Çünkü kültürün toplumsal yapı içerisinde belirli kodların oluşturulmasında önemi yadsınmamaktadır. Söz konusu yukarıda ifade edilen bu iki kavram arasındaki ilişki, kültürlerarası iletişimi bir karşılaşma olarak ele alınmasını gerekli kılmıştır. Çalışmanın amacı, kültür ve iletişim kavramları arasındaki ilintiyi açıklamak ve iletişim yeterliğinin kültürlerarası iletişim araştırmalarında neden önemli olduğunu ortaya koymaktır. Bu kapsamda ilgili literatür taraması çalışma dahilinde özetlenmiş, konuyla alakalı kuramsal yaklaşımlar gözden geçirilmiştir. Araştırmanın temel bulgusu, toplumsal özdeşlik anlamında kültürlerarası iletişimin son derece önemli olduğudur.

Anahtar Kelimeler: Kültür, İletişim, Kültürlerarası İletişim, Kültürel Karşılaşmalar, Kuramlar.

&

Abstract: Today, when the world has become a global village, it is thought that the expectations of people with different cultural characteristics to live in harmony with each other make culture and communication inseparable. This most important link between culture and communication is the necessity of transferring, teaching, and sharing a culture from generation to generation. In this sense, communication processes play a dominant role in the spread of culture and cultural rules. Language, which is a symbol representing the common codes of culture and communication, is a defining element of culture. In a culture where the reproduction and sharing of meaning is considered very important, language based on verbal expressions is at the forefront. This situation reveals the relationship between communication and culture. If communication and communication processes are seen as a process of constructing and sharing meaning, there is a need for a common meaning and its source is culture. Because the importance of culture in the creation of certain codes in the social structure cannot be denied. The relationship between these two concepts mentioned above made it necessary to consider intercultural communication as an encounter. The aim of the study is to explain the relationship between the concepts of culture and communication and to reveal why communication competence is important in intercultural communication research. In this context, the relevant literature review has been summarized within the scope of the study, and the theoretical approaches related to the subject have been reviewed. The main finding of the research is that intercultural communication is extremely important in terms of social identity.

Keywords: Culture, Communication, Intercultural Communication, Cultural Encounters, Theories.

Atıf/Cite as: Altay, R., Kavuran, T. (2022) Kültür-İletişim İlintisi ve Kuramsal Yaklaşımlara Bir Bakış, Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi, 7 (14): 87-100.

İntihal-Plagiarizm/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/pub/akader>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University, Since 2016 – Bolu

* Bu araştırma, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Ana Bilim Dalında yürütülen doktora tezinden türetilmiştir.

¹ Doktora öğrencisi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Ana Bilim Dalı, e-posta: recep.altay@igdir.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9250-3382

² Dr. Öğr. Üyesi, Fırat Üniversitesi İletişim Fakültesi Görsel İletişim Tasarımı Bölümü, e-posta: tkavuran@firat.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8332-9802

Giriş

Kültür ile iletişim arasında güçlü bir bağ olduğunu kabul etmeden yapılan kültürlerarası çalışmaların yetersiz olacağı düşünülmektedir. En başta bir kültürün nesilden nesile aktarılması, öğretilmesi ve paylaşılması bireyler arasında iletişimi ve etkileşimi zorunlu kılmakta. Bu açıdan kültür ve iletişim ilintisi toplumsal normların yaygınlaşmasında önemli bir unsur oluşturmaktadır. Fakat, kültürel yapının her ne kadar bu düzlemde ele alınması doğal olsa da yeterli görülmemektedir. Çünkü kültür, iletişim pratikleriyle yaygınlaşırken eş zamanlı olarak iletişimi de biçimlendirmektedir (Göker, 2013:112). Kültürün tanımlayıcı unsuru olarak görülen iletişim kavramında, bir kültür- iletişim ortak kodlarını temsil eden temel sembolün 'dil' olduğunu görmekteyiz. Anlamın yeniden üretilmesinin ve paylaşılmasının çok önemli olduğu kültürde sözel ifadelerle bağlı dil ön plana çıkmaktadır. Bu sebeple dil ve kültür birbirini tamamlamaktadır. Kültürel grupların belirli bir yapıda kategorize edilmesinde ve diğerlerinden ayrılmasında en önemli unsurun dil olduğu belirtilmiştir (Matsumoto 2007: 77). Bir kültürel yapının tüm özelliklerini yansıtan dil, anlam inşasında önemli bir araçtır. Ortak bir dil paylaşımında bulunan kültürler ve paydaşları arasında yanlış anlaşılma gündeme gelmeyecektir. Aksi durumda kültürel farklılıklar dil farklılığı ile birleşince sorunlu bir yapı ortaya çıkacaktır.

Kültürlerarası karşılaşmalar ve iletişim, bireylerin toplumsal yapıda bir arada yaşamasına olanak tanıdığı için olumlu bir gelişme olarak ele alınabilir. Fakat iletişim, farklı kültürel özelliklere sahip bireylerin birbiriyle temas etmesinde çoğu kez olumlu gelişmeler sağlamaz. Farklılıklar olumlu olarak değerlendirildiğinde gelişime katkı sunabileceği gibi çatışmaya da sebep olabilmektedir. Bu manada kültürlerarası iletişimin; diyalog, çatışma, etnik farklılık, uyum ve uyumsuzluk kavramları çerçevesinden bakılması önemlidir. Kültürlerarası iletişim, en başta bireysel ve kolektif kimliklerin ortak anlam inşa sürecinin önemli bir parçası olarak görülmelidir. Karşılaşmalar aynı zamanda söz konusu etnik farklılıklara sahip olan bireylerin nasıl bütünleşmesi gerektiğinin de cevabını aramaktadır. Bu açıdan uyum, çatışma, bütünleşme, ötekileştirme kavramlarının temelinde kültürlerarası karşılaşmalar yatmaktadır (Göker, 2013: 113).

Kültür ve iletişim kavramlarının ilintisinin ele alındığı bu çalışmada; kültürün iletişim eylemleri sayesinde var olma ve yayılma alanı bulduğu ve iletişim faaliyetlerini de yeniden şekillendirdiği anlaşılmaktadır. Bu iki kavramın birbiriyle arasındaki en önemli bağın, bir kültürel yapının nesilden nesle aktarılmasında ve bireylerin hayatlarına tatbik etmesinde iletişimin kaçınılmaz zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Kültür, iletişim eylemleri sayesinde var olma ve yayılma alanı bulduğu ve iletişimi yeniden şekillendirdiği için kültürel farklılıklara sahip olan toplumlarda önemli sorunların yaşanmasına sebep olduğu görülmüştür. İletişim ve iletişim süreçleri, bir anlam inşa etme ve paylaşılma süreci olarak görülürse eğer, ortak bir anlam gereksinimi vardır ve bunun kaynağı ise kültürdür. Söz konusu bu çalışmada, sosyal bir olgu olarak iletişim ve kültür kavramlarının arasındaki ilişki irdelenmiş, her iki kavramın günlük yaşamda karşılaşmaları ele alınmıştır. Ayrıca, kültürlerarası iletişim çalışmalarında yararlanılan kuramsal yaklaşımlar gözden geçirilmiştir.

İlgili çalışmada, genel tarama diğer bir adı ile literatür taraması tercih edilmiştir. Nitel araştırma analizinde ilk olarak tümdengelim yaklaşımıyla ele alınan metinlerin ayıklanarak anlamlı parçalara ayrılması, ikinci olarak ise parçalardan hareket ederek sonucun ortaya konduğu tümevarım yer almaktadır (Erdoğan, 2012: 273–274). Bu kapsamda çalışmada, literatür taramasından elde edilen metinler özetlenmiş ve çıkarımlarda bulunulmuştur. Sonrasında ise bütünleştirme ile sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır.

'Kültür' kavramına dair

Kültür kavramının literatür taramasında birçok tanımlaması yapılmakla beraber kapsamı hakkında tartışmalar geçmişten günümüze kadar devam etmektedir. Kültür kavramının, farklı düşüncelere göre değişik manalarda tanımlanan bir yapısı mevcuttur. Tsioumanis'e (2004:2) göre kültür, kolay olarak tanımlanamamakta; toplumun farklı kesimlerinde yer alan filozoflar, politikacılar ve bilim insanları

arasında da görüş birliği sağlanamamaktadır. Turhan (1969:35) da, kültürün tanımı konusunda net olarak verilebilecek bir cevabın güç olduğunu, şu ana kadar ortaya konan cevapların benzer noktalarından hareket ederek kültürden tam manada neyin anlaşılması gerektiğini ileri sürmüştür. Literatür taraması yapıldığında da hakikaten sosyal bilimler içerisinde herhangi bir konunun, kültür kavramı kadar girift bir tanımla karşılaşmamıştır (Özer, 1996: 71). Çakır, kültür tanımlaması yaparken; kavram, inşa etme, işleme, süsleme, bakma anlamında kullanılan colere kelimesinden türediğini dile getirmiştir. (1991:4). Kültür, 18. yüzyıl sonlarına doğru özellikle Avrupa ülkelerinde toplumun belirli bir kesiminin genel yaşam tarzını oluşturmaktadır (Williams, 1993: 11). Erdoğan ise, Kültürü belli bir zamanda belli bir teknolojik yapıda, insanların “yaşamlarının tümü” olarak ele alır (1999: 20). Kavram, ilk dönemler bir ürünü yetiştirme ve o ürüne bakma anlamında da kullanılmıştır (Erdoğan ve Alemdar, 2005: 19). Tarihsel süreç içerisinde kültürün tanımlamasını yapan ilk kişi antropolojinin kurucusu olarak da bilinen Edward Burnett Taylor olmuştur. Taylor’a göre; “kültür veya uygarlık coğrafi anlamda, bilgi, inanç, sanat, ahlak, kanun, gelenek ve her şeyden önce yetenekler ve alışkanlıklarla insanı bir toplumun ayrılmaz parçası yapan olgudur” (2005: 116).

Yapılan tanımlamalardan hareketle kültürü, halkın yaşamını devam ettiren ortaya çıkan tüm üretim ve tüketim faaliyetleri olarak tanımlamak mümkün görünmektedir. Sonuç olarak kültür tanımını Erdoğan ve Alemdar (1999: 21), şu cümlelerle ifade etmektedir. “Kültür sadece değerleri, yargıları, tutumları vb. taşıyan düşünsel bir süreç değil, fakat daha çok yaşanmış ve yaşanan ile ilgilidir.” Kültürün tamamen öğrenilmiş ve kazanılmış sosyal bir davranış olduğunu ve halkın paylaşımında bulunduğu tüm adetler, alışkanlıklar, kaideler ve değerler olduğu paylaşılmıştır. Bu ifadeden de anlaşıldığı üzere bir bireyin toplumsal yapıdan bağımsız olarak hareket etmesi ya da tek başına varlık olarak tanımlanması mümkün olamamaktadır. Kültür tanımına farklı bir bakış açısıyla yaklaşan Güvenç, toplumun üyesi olarak insanoğlunun var oluşundan yok oluşuna kadar geçen süre zarfında meydana gelen maddi ve manevi her şeyden oluşan girift bir bütün olarak tanımlıyor. 19. ve 20. Yüzyılda İngilizler ve Fransızlar uygarlık olarak tanımlarken bunların aksine Almanlar bunu hoş karşılamayıp kültürü tercih etmişlerdir (2011: 123).

Mutlu, Güvenç’in, toplumun maddi ve manevi olarak inşa ettiği tüm şeyler olarak tanımladığı kültürü bir adım daha öteye götürür. Ve bir toplumun yaşam tarzını oluşturan hal ve hareket kodları, giyim kuşama, dili, inanç sitemleri ve davranış kurallarını kapsadığını ifade ederek, “insan topluluklarına kimliklerini veren ve onları birbirlerinden ayırt eden özelliklerin toplamı” şeklinde tanımlamıştır (2012: 204). Bu tanımlamadan da hareketle bireyler içerisinde yaşadıkları sosyal çevrenin gelenek ve göreneklerini toplumun bir parçası olarak bilinçli ya da bilinçsiz olarak öğrenir ve büyüdükleri toplumun kültürel özelliklerinden etkilenirler. Kültür ile yaşam arasındaki bağın ne derece önemli olduğunu belirten bir diğer kültür kuramcısı ise Edward Hall’dür. Hall’e göre, insan hayatında bireyin kendini ifade etmesi, yaşam tarzı, konuşma şekli, meselelere bakış açısı ve daha birçok konuda kültürden bağımsız bir yaşam sergileyemez. Hall, konuyu bir ileri safhaya daha götürerek, ülkenin ekonomik yapısından ulaşım sistemlerinin nasıl inşa edilmesi gerektiğine kadar kültürün etkili olduğunu dile getirmiştir (1989: 17). Kültürün doğrudan ve dolaylı olarak etkilemediği bir alan görülmemektedir. Kültür kavramı hem simgesel hem de maddi boyutları içeren kapsayıcı manada anlaşılırsa, bir taraftan açıklayıcı olmakla beraber kavramın tam olarak neyi ifade ettiğine mana verilememektedir. ‘Maddi ve manevi olan her şey kültürel’ söylemiyle kültürün tanımını basitleştirmeye ilaveten başka sorular dizisinin ortaya çıkaracağı düşünülmektedir. Clifford Geertz’in (2000), vurguladığı gibi insan yaşamını tek tipleştirilmiş tanımlarla sınırlandırma yerine karmaşıklığı engelleyen basit ve anlaşılır yorumlamalar yapılması önerilmektedir.

Anthony P. Cohen, kültürel yaklaşımlarda üç ilkedden bahseder. Birincisine göre anlam ağı olarak kültür bir sosyal olgu ya da Marksizmin ifade ettiği gibi belirlenimli sonuçlardan ziyade, bireylerin sosyal hayat içerisinde etkileşim yoluyla yarattığı ve gelecek nesillerinde yaratarak aktardığı bir yapı olarak görülür. İkinci ilkeye göre kültürün nesnel manada yasaları bulunmamaktadır. Dinamik bir süreçte var olsa da tek

başına belirleyici bir güce sahip değildir. Üçüncü olarak ise, insanların sosyal yaşamdaki eylem ve davranışlarını anlama ve algılamada açıkça görülebilmektedir. Çünkü davranış tek başına bir mana ifade etmez. Buna yorumlama ile anlam verilir. Ancak bunun bir uyum gibi bir zorunluluğu söz konusu değildir (1999: 15). Kültürü yorumlamak için kullanılan bu üç ilke, sadece kültür kavramını anlamak ve yorumlamak ile sınırlı kalmaz aynı zamanda kültürlerarası çalışmalara da referans sağlar. Kültür kuramı bağlamında, kültürlerarası iletişimi anlamlandırmalar üzerinden ele almayı amaçlayan bu araştırma için üretken bir tanım bulunabilmektedir. John Tomlinson, kültür her şeyden önce “İnsanların sembolik temsil pratikleri yoluyla anlam inşa etmeye çalıştıkları bir yaşam düzenidir.” der ve bu tanımıyla alt kısımda yer alan ayrımları anlamamızı sağlar: “Çok geniş anlamda, eğer ekonomik alandan bahsediyorsak, o zaman insanların malları nasıl ürettikleri, değişime soktukları ve tükettiklerinden; siyasi alan üzerine tartışıyorsak, iktidarın toplumlarda hangi pratiklerle yoğunlaştığı, yayıldığı ve kullanıldığından; kültürden bahsediyorsak insanların hem bireysel hem de kolektif olarak, birbiriyle iletişim kurarak yaşamlarını nasıl anlamlı kıldıklarından bahsediyoruz demektir” (2004: 33). Kültür sadece bir alanda değil aynı zamanda ekonomik faaliyetlerde de anlam kazanmasına olanak tanımaktadır. Tomlinson’ın önerdiği tarzda bir ayırım yapmanın yanında kültür ile kastedilen anlamın inşasıdır. Bu inşa süreci durağan bir yapıda olmayıp dinamik olarak varlığını devam ettirmektedir (Geertz, 1973).

Kültürü oluşturan birçok parametreden söz etmek mümkündür ve kültür aynı zamanda bireylerarası etkileşimin ve iletişimin de önemli bir kapsamını inşa etmektedir. Araştırmamızın da temel gayesini oluşturan kültürün tam olarak ne ifade ettiğini anlama adına Gay, kültür tanımlaması yaparken; “sosyal sınıf, din, dil ve etnik köken gibi farklılıklar kişilerarası etkileşimde toplumun temel özellikleridir” ifadesini kullanmaktadır (2008: 31-32). Farklı şekillerdeki farklılıklar toplumsal yaşamda ve bireyler arası ilişkilerde ‘zenginlik’ olarak görülmesi gerekirken, fakat çoğunlukla toplumda ayrıştırıcı etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Çırık, ‘çok kültürlü yaşam’ adlı çalışmasında farklılıkların toplumların kutuplaşmasına, insanların birbirleriyle etkileşimlerinin kesilmesine ve toplumdan uzaklaşmalarına neden olduğunu ifade eder (2008: 31-32). Dünyanın hemen hemen birçok bölgesinde olduğu gibi Anadolu coğrafyasında tek bir etnik gruptan, inanış şeklinden, kültürden bahsetmek mümkün olmayacaktır. Bu anlamda Türkiye’de de multikültürel bir toplum yapısının olduğu görülmektedir.

Söz konusu tümevarım bir yaklaşımla kültür kavramının literatürde ne şekilde ele alındığının tespit edilmeye çalışıldığı bu çalışmada, ortak bir kültür tanımının mümkün olmadığı görülmüştür. Kültürel yaklaşımlarda üç ilke olarak dile getirilen, “kültürün anlam ağı, dinamik bir süreci ifade etmesi ve insanların eylem davranışlarını anlama ve algılama” sürecinin belirlenmesi, ilgili alanda çalışma yapacak araştırmacılar için de referans noktası oluşturacağı düşünülmektedir. Çünkü üst kısımda da ifade edildiği gibi kültür, sadece etnik farklılıkların günlük yaşam tarzları hakkında bilgi vermez aynı zamanda ekonomik anlamda da toplumsal yapının haritasını bizlere sunmaktadır. Sonuç olarak araştırmacılara, kültür kavramında ele almak istediği parametreleri ve araştırma problemini net olarak ortaya konmaları önerilmektedir. Bu sayede yapılacak olan çalışma tam olarak amacına ulaşacağı sonucuna varılmıştır.

İletişim ve kültür ilintisi

İletişim kavramının literatürde iki yüzden fazla tanımı olmasından dolayı tek bir tanım üzerinden açıklama zordur. Ancak iletişimi bir bilginin üretimi, aktarımı ve anlamlandırması olarak tanımlamak mümkün. Dökmen’ e göre, konumu ne olursa olsun iki sistem arasında yaşanan karşılıklı bilgi alışverişi iletişim olarak kabul edilebilir (2000: 20). Kartarı ise, iletişim tanımı yapılırken belirli parametreleri dikkate alarak açıklama yapmanın daha doğru olacağını söyleyerek, ‘en basit anlamıyla duygu ve düşünceleri paylaşma sürecidir’ der. Bu tanımı yaparken iletişime katılan bireyleri ve kültürel özellikleri dışarıda bırakır (2006: 19). İletişimin ABC’si kitabında Oskay iletişimi; bireyler arasındaki iş bölümünden kaynaklanmış değişimleri haklı kılmak ve toplulukların farklı kesimlerinde ortak üst kimlik oluşturup kaynaşmayı hedefleyen bireylerin etkinliği olarak da tanımlamıştır. Küresel manada iletişim önemli bir yönetim becerisini ifade eder. İletişim sözlü dilden çok daha fazlasını anlatır (Allard, 2002: 13; Erbaş, 2011:17). Başka bir bakış açısına göre iletişim, toplumlardaki yapıyı inşa eden bir sistem, bireysel ilişki

süreçlerini geliştiren ve sağlayan başarılı bir teknik olarak tanımlanmıştır (Sabuncuoğlu, 1984: 13). Çok fazla tanımlanmasından dolayı bir anlam karmaşasına neden olan iletişime fonksiyon açısından bakıldığı zaman yapılan yorumların çıkış noktasında 'bilginin aktarımı' olduğu görülmüştür. İletişim, tüm bu tanımlamalardan hareketle varoluşumuzun ve toplumsal düzenin çok önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Sosyal yapı içerisinde varlığımızı devam ettirirken bilerek ya da bilmeyerek verdiğimiz tepkiler vardır. Sadece kulağa ya da dilsel özelliklere dayanmak zorunda olmayıp beden dilimizde önemli bir iletişim şeklini ortaya koymaktadır.

Oskay'ın tanımında yer alan bu süreç, bünyesinde belirli anlam farklılıklarını anlamak için kodlama ve kod açma işlemi barındırdığını görmekteyiz. Bu durumda ortak kodların gerekliliğini ön plana çıkarıyor. Bu kodlar davranışsal ve görsel olabileceği gibi sözelde olabilmektedir. Fakat kültürün tanımlayıcı unsuru olarak görülen iletişim kavramında bir kültür- iletişim ortak kodlarını temsil eden temel sembolün 'dil' olduğunu görmekteyiz. Anlamın yeniden üretilmesinin ve paylaşılmasının çok önemli olduğu kültür kavramında sözel ifadelerle bağlı dil ön plana çıkmaktadır. Bu sebeple dil ve kültür birbirini tamamlayan kavramlardır. Kültürel grupların belirli bir yapıda kategorize edilmesinde ve diğerlerinden ayrılmasında en önemli unsurun dil olduğu belirtilmiştir (Matsumoto 2007: 77). Bir kültürel yapının tüm özelliklerini yansıtan bir araç olarak dil, anlam inşasında önemli bir araçtır. Ortak bir dil paylaşımında bulunan kültürler ve paydaşları arasında yanlış anlaşılma gündeme gelmeyecektir. Aksi durumda kültürel farklılıklar dil farklılığı ile birleşince sorunlu bir yapı ortaya çıkacaktır. Erdoğan ve Alemdar, insanlık tarihiyle iletişim tarihi arasında önemli bir bağ olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bunun nedeni olarak ise kişinin bireysel ve toplumsal yaşamını sürdürebilmesinin koşulu olarak görülmüştür. Çünkü insanın en başta kendisi olmak üzere sosyal çevresiyle iletişim kurulması zorunlu bir ihtiyaçtır (Erdoğan ve Alemdar, 2010: 27). Samovar ve Porter, en basit ifadeyle iletişim sürecini bireylerin etkileşime geçme gerekliliğinden doğan bir davranış şekli olarak tanımlarken, Martin ve Nakayama ise iletişimi, simgelerin, sembollerin kodlarının açılarak tanımlandığı bir süreç olarak görmüşlerdir. Mutlu, yaptığı inceleme de iletişime yönelik tanımların iki şekilde ortaya çıktığını söylemiştir. Birincisi; bir şeyleri ortak algılama, paylaşımında bulunma, iki ya da daha fazla insan arasında yaşandığı için 'karşılıklık' gibi etken ön planda yer almaktadır. İkincisi ise, iletimin bir kavramsal tanımlamasından ziyade süreç olarak ele alınması gerektiği yönündedir. Bir duygu ve düşüncenin karşı tarafa aktarılmasında izlenecek yolu ortaya koymaktadır. 'Gönderici-Mesaj-Kanal-Alıcı' modeliyle kategorize olmaktadır (2012: 148).

Kültürlerarası iletişim konusunu kavrayabilmek için, iletişim kavramını bir eylemden ziyade süreç olduğunu unutmamak gerekiyor. Süreçten anlatılmak istenen ise, birbirini takip eden olaylar zincirinin değişip başka bir olaya dönüşmeye başlamasıdır. İletişim sürecini, sözlü ve sözsüz iletişim biçimleri olarak ele almak gerektiğini söyleyen Kartarı'ya göre; sözlü iletişimde kendi içerisinde doğrudan ve dolaylı olarak ikiye ayrılması gerekiyor. Doğrudan iletişimde, iletişime dâhil olan bireylerin amaçlarının açık ve net bir şekilde karşı tarafa aktarılması söz konusudur. Bunun örneklerini ise toplumsal çıkarılardan ziyade bireysel çıkarların ön planda olduğu toplumlarda görmek mümkündür. Bu eğilimlere sahip kültürel ortamlarda doğrudan sözlü iletişimde kesin ve anlaşılır ortak algılamaya imkân sağlayan bir dil kullanılmaktadır (2006: 140). Dolaylı sözlü iletişim ise, toplumsal çıkarlar bireysel çıkardan daha üstün tutulmaktadır. Bir başka ifadeyle değer yönelimlerini önemseyen kültürlerde mevcuttur. Bu iletişim şeklinde kelimeler ve deyimler ile gerçekler ya belirtilmez ya da ortak kültür anlayışıyla dolaylı cevaplar verilir.

Kültür ile iletişim kavramları arasında geçmişten günümüze kadar önemli bir bağ olduğu bilinmektedir. Kültürün iletişimi arasındaki en önemli bağ, bir kültürün nesilden nesle aktarılması, öğretilmesi ve paylaşılması gerekliliği iletişimi zorunlu kılmıştır. Bu anlamda iletişim süreçleri kültürün ve kültürel kuralların yayılmasında başat rol oynar. Fakat bu düşünce iki kavram arasındaki bağı açıklamakla beraber yetersiz kalmaktadır. Çünkü kültür, iletişim eylemleri sayesinde var olma ve yayılma alanı bulurken, diğer taraftan iletişimi de yeniden şekillendirmektedir. Kültürel farklılıkların olması sözlü ve sözsüz iletişimde

de davranış farklılığına zemin hazırladığı görülmüştür. İletişim ve iletişim süreçleri, bir anlam inşa etme ve paylaşılma süreci olarak görülürse eğer, ortak bir anlam gereksinimi vardır ve bunun kaynağı ise kültürdür. Çünkü kültürün toplumsal yapı içerisinde belirli kodların oluşturulmasında önemi yadsınmamaktadır.

Kültürler; jest ve mimikler, fiziki temas, dokunuş gibi sözsüz olan davranışlar ve özellikler konusunda farklılık göstermektedir. Kültür aynı zamanda Stuart Hall'un kullandığı kodlama ve kod açma kavramlarını da etkilemektedir. Kültürel kodlar duygularla ve değer yargularla yakından ilişkili olmakla beraber benlik ve kimlik kavramlarını da şekillendirmektedir (Perschina, 2010: 78). Kültürün sözlü ve sözsüz davranış biçimlerini üretmesi hem iletişimin o toplumsal yapıya özgü kurallarını belirlerken, hem de iletişimin doğasını şekillendirmektedir. Bundan dolayı kültür, iletişim sürecini inşa etmede değer kazanmaktadır. Oskay İletişimin ABC'si adlı eserinde iletişimi tanımlarken, iletiyi kodlayıp gönderen ile iletiyi alıp açımlayan ve iletiye kendi iletişi ile yanıt veren, iki kişi arasında işleyen doğrusal bir süreç (1997: 14) olarak tanımlamaktadır. Bir iletişim sürecinin kodlama ve kod açma işlemi barındırması gönderici-alıcı arasında ortak bir kodun varlığını zorunlu kılmaktadır. Bu kodlar sözlü ve sözsüz olabilmektedir. Bu kodların en önemli temsilinin ise "dil" kavramı olduğu görülmüştür. Hall'un iletişim tanımında sözsüz iletişimin doğal olmasından dolayı önemli olmasına ilaveten, ortak anlam iletim sürecinin paylaşılmasında sözlü iletişim yani dil çok önem arz etmektedir. Bu sebeple kültürün en önemli parçası ve tanımlayıcısı dil yani iletişim olmaktadır (Matsumoto vd., 2007: 78) Bir kültürel yapının ortak özelliklerini yansıtacak olan dil, anlam inşa etmede önemli bir araçtır. Aynı dili konuşan ve egemen kültürel ortamda yaşamını devam ettiren insanlar arasında herhangi bir dilsel ve kültürel çatışma olması pek mümkün görünmemektedir. Fakat farklı kültürel özelliklere sahip insan topluluklarının hâkim kültürle kurmaya çalıştığı iletişimde sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Kültür ve iletişim kavramlarının evrim sürecinin birbiriyle bağlantılı olduğu söylenebilir. Örnek üzerinden anlatmak gerekirse, iletişim vasıtasıyla kazanılan kültürel alt yapı, yeni teknolojilerin gelişimine olanak sağlarken, iletişim teknolojisindeki gelişmeler ise kültürel üst yapının değişimini hızlandırmaktadır. McLuhan'ın teknolojinin insan yaşamındaki değişimi ve dönüşümünü anlatmak için ifade ettiği, "biz aracı şekillendirdik daha sonra araç bizi şekillendirmeye başladı" sözünden de hareketle teknolojiye gelişim zaman sonra kültürel alt yapıda da değişimleri beraberinde getirdiği görülmüştür. Erdoğan'a göre, kültür özü gereği insana ait olan bir kavramdır. Kültürü bir grup, birim, kategori olarak kabul edip insanları bu kategorilere yerleştirdiğinizde ve farklı kültür özelliklerine sahip toplumlardaki kategorilere bakıldığında kültürlerarası ilişkiyi ve söz konusu ilişkideki kültürlerarası iletişim görülür. Bu durumda kültürlerarası iletişim, kültürel birimlere ait olan okullar, sınıflar, kurumlar, ırklar, bireyler ve çıkar grupları arasındaki ilişki olabilir (2011: 473).

Bireyler iletişim faaliyeti içerisinde bulunurken bilinçsiz olarak içerisinde yaşadıkları ve varlıklarını devam ettirdikleri toplumda kültürün belirlemiş olduğu bir yapının içerisinde hayatlarını devam ettirirler. Kültürü iletişimsel manada ele aldığımızda, bireylerin yaşam tecrübelerini yorumlamak ve faaliyetlerine karar vermek rehber olarak gördükleri anlamların dokusudur şeklinde de yorumlanabilir. Diğer taraftan, insanlar birbirleriyle kurdukları iletişim vasıtasıyla içerisinde yaşadıkları kültürü değiştirip dönüştürerek yeniden oluşturmaktadırlar. İletişim kurduğumuz toplumsal ortamdaki bireylerin tamamı egemen kültür özelliğine sahipse iletişime geçerken de herhangi bir 'gürültü' kavramıyla karşılaşma durumumuz olmayacağı için sorun yaşanmayacaktır. Bu manada kültür ve iletişim kavramları birbiriyle uyum içerisinde hareket eder ve birbirini tamamlar (Park, 1938: 187-205'den aktaran Ügeöz, 2003: 29).

Kültür ve iletişim kavramlarının ilintisinin ele alındığı bu başlıkta; kültürün iletişim eylemleri sayesinde var olma ve yayılma alanı bulduğu ve iletişim faaliyetlerini de yeniden şekillendirdiği anlaşılmaktadır. Bu iki kavramın birbiriyle arasındaki en önemli bağın, bir kültürel yapının nesilden nesle aktarılmasında ve bireylerin hayatlarına tatbik etmesinde iletişimin kaçınılmaz zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Kültür, iletişim eylemleri sayesinde var olma ve yayılma alanı bulduğu ve iletişimi yeniden şekillendirdiği için kültürel farklılıklara sahip olan toplumlarda önemli sorunların yaşanmasına sebep olduğu görülmüştür. İletişim ve

iletişim süreçleri, bir anlam inşa etme ve paylaşılma süreci olarak görülürse eğer, ortak bir anlam gereksinimi vardır ve bunun kaynağı ise kültürdür.

Karşılaşmalar: Kültürlerarası İletişim

Kültürlerarası iletişim bir disiplin alanı olarak geçmişi çok eskilere dayanmaktadır. Kabile yaşantısının olduğu dönemlerde bireylerin ilk defa bir araya gelmeleri, birbirlerini anlamaya ve iletişim kurmaya çalışmaları kültürlerarası iletişim kavramını ortaya çıkarmıştır. Farklı kültürel özelliklere sahip olan birey ve grupların iletişim süreçleri, beraberinde bir anlam arayışını ortaya çıkardığı görülmüştür. Bu durum ise kültürlerarası iletişimin disiplinlerarası bir alan olarak oluşmasına zemin hazırlamıştır (Samovar ve Porter, 2003: 2). Farklı bir kültürün iletişimsel eylemlerini anlamaya yönelik çalışmaların son yarım asırda şekillendiğini ifade eden Kartarı'ya göre, ilk çalışmalar Ruth Benedict aracılığıyla 1943 yılında yapılmıştır. Japonların yaşam kültürlerini anlamak ve açıklamak için yapılan araştırma, Kılıç ve Krizantem eserini oluşturmuştur. Bu yapıtta etnografik yöntemleri kendi içerisinde değil de kültürlerarası iletişim ve kültürel farklılıklara yönelmiştir. Ruth Benedict tarafından yapılan araştırmaya ilaveten bazı bilim insanları ilk çalışmaların Hall'un 'Sessiz Dil' adlı eseriyle başladığını ifade etmişlerdir. Hall' bu eserinde kültür ve iletişim kavramlarına değinmiş ayrıca insanların iletişim faaliyetinde bulunurken kişisel alanlarını nasıl şekillendirdiklerini ve kültürel farklılıkların neden olduğu iletişim boyutlarını aktarmıştır (Martin ve Nakayama, 2010:47).

Kartarı, disiplinlerarası bir alan olan kültürlerarası iletişimin amacını Hall'un açıklamasına atıfta bulunarak yorumlamıştır. İnsanlar arasında gerçekleşen iletişimi anlamak, açıklamak ve süreçler hakkında tahminlerde bulunmaktır. Bu amaçlara ulaşmak için kültürlerarası iletişimi daha iyi anlama adına, dilbilim, kültür antropolojisi ve iletişim bilimlerin yöntemlerinden yararlanılması gerektiğini önermiştir (Kartarı, 2006: 13). Mutlu ise kültürlerarası iletişimi 'alt kültürlerin ve farklı kültürlerin' birbiri arasındaki iletişimi olarak tanımlamıştır (2012: 215). Mutlu'nun bu tanımlamasından da anlaşıldığı üzere, kültürlerarası iletişim sadece belirgin olarak yaşanan kültürel farklılıklarda değil aynı zamanda aynı kültürel yapı içerisinde yer alan alt kültürlerde bu disiplin içerisinde değerlendirildiğini görmekteyiz.

Kültürlerarası karşılaşmalar ve iletişim, bireylerin toplumsal yapıda bir arada yaşamasına olanak tanıdığı için olumlu bir gelişme olarak ele alınabilir. Fakat iletişim, farklı kültürel özelliklere sahip bireylerin birbiriyle temas etmesinde çoğu kez olumlu gelişmeler sağlamaz. Farklılıklar olumlu olarak değerlendirildiğinde gelişime katkı sunabileceği gibi çatışmaya da sebep olabilmektedir. Bu manada kültürlerarası iletişimin; diyalog, çatışma, etnik farklılık, uyum ve uyumsuzluk kavramları çerçevesinden bakılması önemlidir. Kültürlerarası iletişim, en başta bireysel ve kolektif kimliklerin ortak anlam inşa sürecinin önemli bir parçası olarak görülmelidir. Karşılaşmalar aynı zamanda söz konusu etnik farklılıklara sahip olan bireylerin nasıl bütünleşmesi gerektiğinin de cevabını aramaktadır. Bu açıdan uyum, çatışma, bütünleşme, ötekileştirme kavramlarının temelinde kültürlerarası karşılaşmalar yatmaktadır (Göker, 2013: 113). Kültürlerarası iletişim, sadece bir araştırma alanı olarak kalmayıp aynı zamanda toplumsal yapı içerisinde bireylerin birbirleri arasındaki etkileşimlerini sağladığı için iki farklı açıdan ele almak gerekir. Uzun bir geçmişe sahip olmayan kültürlerarası iletişim, ilgilendiği alanlar gereği multidisipliner gibi disiplinlerarası çalışmaktan ziyade, psikoloji, kültürel antropoloji ve sosyoloji gibi bilimlerin yaklaşımlarından beslenmektedir (Arasaratnam ve Doerfel, 2005: 138).

Kültürlerarası iletişim çalışmaları Martin ve Nakayama'ya göre, üç yaklaşım üzerinden değerlendirilmelidir. İşlevselci yaklaşımda, kültürel farklılıkların iletişim süreçlerini etkilediğini ön plana çıkarırken kültür ve insan davranışları arasındaki ilişkiyi önemser. Eleştirel yaklaşımda, iktidar ilişkilerinin tarihsel ve sosyal bağlamı devreye girer. Son yaklaşım olan yorumlama da ise, iletişimin geçmişi ile bugünü arasındaki bağı anlamayı gerekli görürken, kültürün iletişim vasıtasıyla paydaşlarına aktarıldığını açıklayan bir yaklaşımdır (Martin ve Nakayama, 2000). Her bir yaklaşımın literatüre önemli katkısı olmakla beraber, kültürel çeşitliliğe dair bakış açılarında farklılık gündeme gelmektedir. Kültürlerarası

iletişim disiplininin araştırma alanına bakıldığında 'makro ve mikro' düzeylerinin olduğu görülmektedir (Tabakcı, 2009: 35).

Kültürlerarası iletişim hakkında araştırma yapan bilim insanları bu kavramı teoride ve pratikte; farklı kültürlerden olan bireylerin arasındaki iletişimi olarak tanımlarlar. Bu farklılıklardan kaynaklı olarak ortaya çıkan sorunlar şu şekildedir (Erdoğan, 2005: 155);

- ✓ Bireyleri belli kalıplara yerleştirme
- ✓ Kültürel anlamda yaşanan empati yoksunluğu
- ✓ Gelenekçi değerlere bağlı olma
- ✓ Kendini beğenmeden kaynaklı olarak farklı olan kültürel duyulan saygı eksikliği
- ✓ Kültürün tutucu olmasından dolayı dışa karşı kapalılık
- ✓ Demografik farklılıkların getirdiği yanlış anlaşılmalarda
- ✓ Başkaları hakkında ön yargılı olma ve farazalar üzerinden konuşma

Kültürel farklılıklar çerçevesinde tanımlanan bu iletişim süreçlerinde var olan problemlerin ilkinde stereotipler ve kalıp yargılar ortaya çıkmaktadır. Kalıp yargılar özellikle geleneksel bir yapıyı benimseyen kültürlerde bireylerin etnik farklılıkları çok fazla önemsemediğinde görülmektedir. Bu durumda farklı olan 'öteki' olmaya maruz bırakılmıştır. Egemen kültür çoğunluğu temsil ettiği için uyulması gereken kültür olarak değerlendirildiğinden dolayı tek taraflı bir iletişim gerçekleşmiş olur.

Kültürlerarası fark ve iletişim yeterliği

Bir kültürün diğerlerinden farklı olduğunu anlamak için belli başlı özellikler mevcuttur. Davranış, düşünce, inanç, dünya görüşü vb. özelliklere bakarak farklılık ortaya konabilir. Ancak binlerce kültürel yapının olduğu bir ortamda kültürün niçin farklı olduğunu tanımlamak epey zor olacaktır. Bu kapsamda kültür incelemeleri 'emik ve etik' yaklaşımlar üzerinden açıklamak durum tespiti açısından daha doğru olacaktır. Emik yaklaşımda, bir araştırmacı kültürlerarası bir çalışma yaparken o kültürün içerisinde bakarak anlamaya çalışır ve iletişim kavramına farklı olarak değil de üyelerin penceresinden yaklaşır. Etik yaklaşımda ise, kültürel yapının dışından, daha önceden tanımlanmış özellikler üzerinden hareket ederek kültürel farklılıkları kıyaslayarak anlamaya çalışır. (Kartarı, 2016: 73). Kültürlerarası iletişimi anlamada ve anlamlandırma da önemli kavramlardan birisi de iletişim yeterliğidir. İletişim yeterliği, gün geçtikçe karmaşık bir hale bürünen kültürel farklılıklar içerisinde sosyal hayatı düzenleyen gündelik yaşam, ikamet sorunu ve eğitim gibi konulara odaklanmaktadır (Arasaratnam ve Doerfel, 2005: 138). Böyle bir yeterliliğe sahip olmanın birçok gerekliliği olmakla beraber, Chen ve Starosta temelde iki unsura dikkat çekmiştir. Bunlardan birincisi sağduyu olarak da tanımlanabilen 'duyarlılık' ikincisi ise, kendinden başkasını görebilme adına hassasiyeti gerektiren 'farkındalıktır.' Kültürlerarası iletişim içerisinde bulunulduğunda farklı kültürel yapıya sahip bireylerle etkileşim halindeyken, bu konuda hassas davranmak önem bir adım olacaktır.

Kültürlerarası iletişim yeterliği ele alınırken duygusal, davranışsal ve bilişsel olarak üç unsuru göz önünde bulundurmak gerekir. Kim'e göre duygusal anlamda yeterlik, farklı ve yabancı olana, yerlilerin duygularına ortak olma şansı tanır. Bunlar; mutluluğu ve üzüntüyü içerisinde barındıran sevinç, heyecan, hüznün ve sıkıntı gibi deneyimlerdir. Davranışsal yeterlik konusunda ise, bir anlamda kültürlenme olarak adlandırılacak sözlü ve sözsüz etkileşimi bir arada barındıran olanaklardır. Son olarak bilişsel yeterlik konusunda da, farklı kültüre sahip olan bireylerin hâkim kültürün genel özelliklerini, normlarını, davranış kalıplarını iyi bilmek gereklidir. Tüm bu yeterlik denemelerinde bilgi sahibi olmak kültürlerarası iletişimi ve etkileşimi kolaylaştıracaktır (2002: 456). Kartarı'da, Kim'in baktığı yerden bir değerlendirme yapmıştır. Bir bireyin kültürlerarası iletişim yeterliği kazanmasının ilk koşulu içerisinde yaşadığı toplumun olumlu ve olumsuz olarak davranış kalıplarını birbirlerinden ayırması gerektiğidir. Bu anlamda yeterlik ve yanlış anlama kavramları ters orantılıdır. Bireyin yeterliği artınca yanlış anlamalarda azalacaktır. (2006: 234-235).

Kültürlere ait dilsel kodların iyi biliniyor olması iletişimin tam anlamıyla başarılı olacağı anlamına gelmeyeceğini ifade eden Selçuk'a göre, dilsel hatalar bir yerde idare edilebilir. Fakat bununla beraber toplumsal normlar olarak tanımlayabileceğimiz nezaket kuralları konusunda yapılacak hatalar bir iletişim çatışmasına ve bireyler arasında yanlış anlaşılmalara sebep olacaktır. Beklenen bu özellikler sadece yabancı kültürlerden gelen bireyin hâkim kültürle uyumunda geçerli olmayıp, aynı şekilde egemen kültürde yaşayan insanların karşılıklı olarak hassas olması gerekmektedir (1999: 324). Kültürlerarası iletişim yeterliği, temelde empatik davranışlar sergileme sonucunda etkin olmaktadır. Bunun çoğunluk toplum ile azınlık gruplar arasında gerçekleşiyor olması, azınlıkların çoğunluk kültürünü kavramasını zorunlu kılmaktadır (Göker, 2013: 117).

Farklı kültürlerin bir arada yaşadığı ortamda azınlık olarak yer alan grupların o toplumda barınabilmeleri için yukarıda ifade edilen yeterliklere sahip olması gerekir. Fakat genelde kültürlerarası farklılıklar özelde ise etnik farklılıklar olduğunda azınlık konumunda yer alan bireylerden 'bilişsel, duygusal ve davranışsal' deneyimlerini tek taraflı olarak biçimlendirilmesi istenmektedir. Kültürlerarası iletişiminin başarılı olarak sürdürülmesinde kültürleşme kavramının ön plana çıktığı görülmektedir. Aynı şehirde farklı etnik yapıya sahip bireyler birbirleriyle kurdukları etkileşim sayesinde yeni iletişim becerileri kazanmaktadırlar. Bu anlamda kültürlerarası iletişimin varlığı zorunlu olarak kültürleşmeyi, uyumu beraberinde getirmektedir, yokluğu ise bir temassızlık hali olarak içe kapanma sonucunu doğurduğu düşünülmektedir.

Kültürlerarası iletişimi anlamada kuramsal yaklaşımlar

Teknolojinin gelişmesiyle beraber zaman ve mekân kavramının ortadan kalktığı günümüzde, farklı kültürlere sahip insanların bir arada yaşama zorunluğu bazı iletişim sorunlarını da beraberinde getirdiği görülmektedir. Çokkültürlü toplumlarda yaşayan bireylerin günlük yaşamda doğru ve tam iletişim kurmalarında zorluklarla karşılaştıkları anlaşılmaktadır. Yaşanan bu zorlukların tespit ve çözüm ihtiyacı, kültürlerarası iletişimin disiplinlerarası bir alan olarak ele alınmasına zemin hazırlamıştır. Söz konusu ilgili başlıkta da 'iletişim yeterliğini' anlama adına kuramsal yaklaşımlara başvurulmuştur.

Gudykunst, Lee, Nishida ve Ogawa (2005) göre, iletişim kuramında kültür üç şekilde dâhil olabilmektedir. İlki, kuramların iletişimdeki kültürel çeşitliliği açıklayabilmesi, ikincisi, kültürün kurama bir şekilde dâhil edilebileceği yaklaşımı, sonuncusu ise, farklı etnik özelliklere sahip bireylerin arasındaki iletişimi ve kültürel örüntüyü anlamak ve anlamlandırmak (Tosun, 2015:363). Kartarı'ya göre ise, kültürlerarası iletişimi anlamada kuramların önemi olmakla beraber temel bazı zorluklarını unutmamak gerekir. Mesela bir kültürel yapıda geçerliliğini koruyan bir kuramın başka bir kültürde uygulanabilmesi pek mümkün görünmemektedir (2006: 44). Kuram, kültürel özelliklerin birbirinden farklılaşmaya başladığı iletişim davranışlarında, öznel arası ve sosyal yapısal eğilimlerin var olduğunu göstermektedir. Bu önerme kültürel olarak farklı bir retorik ve psikoloji ile açıklanmaktadır. Bundan dolayı konuşma edimi hem sosyal hem bireysel davranışı içerdiği için merkezi bir öneme sahiptir. Diğer bir yaklaşıma göre, kültürel çeşitlilikleri açıklamak için toplumcu ve bireyci değer boyutları işaret edilmektedir. Mesela daha eşitlikçi bir iletişim karşısında sosyal olarak daha baskın bir faaliyeti olması güç-mesafe boyutuyla ilişkilendirilmektedir (Berry&Portinga vd.,çev.ed. Tosun, 2015:362).

Birden çok kültürü kapsayan alanlarda yapılması planlanan bilimsel çalışmaların verilerinin karşılıklı olarak değerlendirilebilmesi için belirli bir kuramsal dayanağa ihtiyaç vardır. Ayrıca kuramsal bilgi sonraki süreçlerde elde edilecek bilgilerle de bütünleşmesi açısından önemli ve gereklidir. Kuramsal geliştirme, etnomerkezci olmayan bir düşünceyle ele alınmış ve kültürel çeşitlilik üzerine sınırlandırılmış ise bunlardan da yararlanabilir. Kültürel farklılıklar içerisinde etnik farklılığın ele alındığı kuramsal amaç dikkate alındığında teorik değişkenler ve standartlaşma ile daha kavranabilir bir hale getirilebilir. Bu anlamda kültürel farklılıklar kuramsal çerçeve oluştururken odak noktada konumlandırılmaz. Bundan ziyade bireycilikten çok ortak davranış, geçmişe dönük olmaktan öte şu an ve geleceğe yönelim mevcuttur

(Kartarı, 2006:73). Kültürlerarası iletişimi anlamada kuramsal yaklaşımların ele alınmaya çalışıldığı bu kısımda; Edward T. Hall'ün 'Enformasyon Sistemleri Kuramı', Geert Hofstede'nin 'Kültürel Boyutlar Kuramı', Kluckhohn, F.L Strodbeck'in 'Değer Yönelimleri Kuramı', Jürgen Habermas'ın, 'İletişimsel Eylem Kuramı' gibi iletişim yaklaşımları gözden geçirilmiştir.

Kluckhohn ve Strodbeck'in değer yönelmeleri kuramı ve Hofstede'nin kültürel boyutlar teorisi kültürlerarası iletişim araştırmalarında önemli bir yer tutmaktadır. Bu çerçevede şunlar ifade edilebilir: Hall'e (1990:38) göre; aynı dil ve coğrafyada yaşamlarını sürdüren toplumların etkileşim adına kullandığı en etkili araç konuşmadır. Bundan dolayı kültür ve insan ilişkilerinin gelişim süreci ve sürekliliği için etkileşim önemli görülmektedir. Çelik ve Görpe'ye (2003:385) göre ise kişilerarası etkileşimde bireylerin davranış kalıpları olarak nasıl davranmaları gerektiği ve reflekslerine anlam verecek semantik açımların ne şekilde olacağına dair ipuçları, bağlam ile mümkün olabilmektedir. Bu manada bağlam, olay ve olgulara bakabilmenin farklı yollarından biridir. Bununla beraber, fark olarak yer alan unsurların dikkate alınmaması bazı problemlere sebep olabilmektedir (Hall, 1976:113). E. T Hall, insanların iletişim şekillerinin nasıl ve ne şekilde farklılaştığını ifade etmek için, "Yüksek ve Düşük Bağlam İletişimi" terimlerini kullanmıştır. Hall'a göre, 'Yüksek Bağlamlı İletişim'de anlam, beden hareketleri, ses tonu, sessizlik gibi bazı bağlamlar vasıtasıyla aktarılabilir. Diğer yandan 'Düşük Bağlamlı İletişim'de ise anlam, sözlü ve yazılı mesajlarla ifade edilebilmektedir. Yüksek bağlam kültüründe mesajın karşı tarafa nasıl iletildiği önemli iken, düşük bağlamlı kültürlerde birincil öneme sahip olan içeriktir (Bennett, 2015:378).

Kültür tarafından değiştirilen ve etkilenen değer boyutları, "belirsizlikten kaçınma, erillik- dişillik, ortaklaşalık/ bireysellik, güç mesafesi, uzun vade, kısa vade yönelim ve hoşgörü /kısıtlama" Hofstede aracılığıyla geliştirilen bir sınıflandırmayı belirtmektedir. İlgili boyut başlıkları ve açıklamalar şu şekilde (Samovar vd. 2013:184):

Bireysellik/ Ortaklaşalık: Bireyin hayatını odak noktasına alan toplumlarda, tüm bireylerin kendilerine ait bir yaşam hakkı olduğuna dair bir anlayış vardır ve kişi, toplumdan daha öncelikli olmaktadır. Hak ve hukuk ayırımı gözetmeksizin herkes için aynı şekilde uygulanır (Gürbüz ve Bingöl, 2007:73). Bireyselci kültürler kişisel amaçları ön planda tutar ve kişilerin kendilerine ve ailelerine çok fazla önem vermeleri beklenir. Buna karşın ortaklaşa kültürlerde grup hedefleri vurgulanır. Grup ve topluluğun çıkarları bireylerin üstünde tutulur. Topluluklarda grup sadakatinin gösterilmesi karşılığında bireylerin ihtiyaçları karşılanır. Bu yaklaşıma göre, bireylerin ortaklaşa kültüre bağlılığı daha fazla olacağı düşünülmektedir (Sriramesh ve White, 2005, s. 634). Bireysellik ve ortaklaşalık, ülkelerde farklı şekillerde kendini göstermektedir. Japonya'da bireyler, iş değişikliği yapmaları durumunda organizasyonlara ve diğer çalışanlara sadakatsizlik görüneceklerinden dolayı geleneksel anlamda aynı iş yerinde ilişkilerini sürdürmektedirler. Fakat ABD'de kişilerin kariyerlerini geliştirmek için iş değişikliği yapmaları normal bireyselliğin bir parçası olarak normal karşılanmaktadır (Samovar vd. 2013:185-186).

Belirsizlikten Kaçınma: Belirsizlikten kaçınma noktasında toplumlarda farklı davranışlar kendini göstermektedir. Bu kaçınmanın düşük olduğu kültürlerde duygusallık, yansıtıcılık, çok değil iken, yüksek olan kültürlerde, net olmayan ve tahmin edilemeyen unsurların görece daha fazla olduğu bilinmektedir. (Bergiel, Bergiel ve Upson, 2012:70). Bu yaklaşım Şişman (2005: 186) tarafından şu şekilde açıklanmaktadır: Bir kültürün ya da toplumun üyelerinin, karmaşık ve belirsiz durumlarda ne ölçüde tepki verdiği ve sakındığını ifade etmektedir. Bireylerin kural odaklı hareket ettiği ve aksine davranış göstermesinin kargaşaya sebebiyet verdiği ortamda, belirsizlikten kurtulmak baskın olabilmektedir. Yönetici konumunda olanların genel geçer doğrulara hâkim olduğu ön görülmekte. Değişimlere dair her zaman bir tepki söz konusudur. Çalışan konumunda olanlar bir meşguliyet içerisinde olup, işlerine dair tüm detaylar tanımlanmıştır.

Güç aralığı: Toplumdaki bireylerin yaşanış ve inanış şekillerine göre güç aralıkları değişkenlik göstermektedir. Yüksek güç mesafesi olan ülkelerde bireyler, yaşamın gerçekleri olduğuna dair bir inanışa sahip oldukları için otorite ve güce inanmaktadırlar. Bu kültüre sahip olan üyelere, dünyada bireylerin eşit olmadığı ve sosyal hiyerarşinin haklılığı öğretilmektedir (Samovar vd. 2013:189). Söz konusu Türkiye bu

güç aralığında bulunan ülkeler arasında yer almaktadır. Bir başka deyişle ülkemizde, herhangi bir alanda çalışanların üstelerine karşı itaat eden; gücü ve konumu olan kişilerden fazlaca çekinen bir yapının olduğu gözlemlenmektedir (Gürbüz ve Bingöl, 2007:72). Güç aralığının düşük olduğu ülkelerde toplumsal yapıdaki eşitsizliklerin en düşük seviyeye düşünülmesi gerekliliğine inanılmaktadır. Bu mesafe aralığını benimseyen ülkelerde, kurallar ile belirlenen yapı olumlu karşılanmamakla beraber eşitsizlikte kabul görmemektedir. Günlük yaşamda her iletişim ve etkileşim ortamında bu boyutların parametreleri gözlemlenebilmektedir (Samovar vd. 2013:190).

Erillik/dişillik: Maskulin bir anlayıştan hareketle, eril merkezli bir kültür, kadınların hassas, hoşgörülü, mütevazı olmasını beklerken, erkeklerin daha sert, iddialı ve özdeksel başarıları yüksek olmasına odaklanmıştır (Hofstede and Minkov, 2010:140).

Hoşgörü/kısıtlanma: Kısıtlanmış bir toplumsal yapıda yabancı olarak adlandırılan bir bireyin gülüşü kuşku ile karşılanırken, hoşgörünün olduğu kültürde, kişilerin herhangi birine karşı gülümsemeleri olumlu bir beklenti olarak görülmektedir (Samovar vd. 2013:193).

Kısa vadeli /uzun vadeli yönelim: Kısa vadeli yönelimin olduğu kültürlerde, şimdiki zamana ve geçmişe ait olan bir geleneğe saygınlık mevcuttur. Bu kültürlerde bireyler sadece bir hakikatin olduğunu düşünür ve bir an önce sonucun neticelenmesini beklerler. Uzun vadeli yönelimde ise geleceğe dönük devamlılığın ve tasarrufun olması beklenir. Bu süreçte insanlar etrafında olan her şeyden haberdardırlar. Her anlamda yatırım yapabilecek birikimleri ve dayanıklılıkları vardır. Bu kalıp yargıların düşünceleri durağan değil, dinamiktir. İlişkiler ise genelde statüler üzerinden belirlenmektedir (Hofstede, 1993:90).

Kluckhohn ve Strodbecks farklı kültürler hakkında araştırmalar gerçekleştirmiş antropologlardır. Söz konusu bu kültürlerden elde ettikleri verileri “Değer Yönelimleri” başlığı altında ortaya koymuşlardır. Kluckhohn bu yönelimleri, açık ya da kapalı, grupları ya da kişileri ayırtmaya, sonuçları veya araçları içerisinden seçim yapmaya yardımcı olabilecek kavramlar olarak tanımlamakta. Bu araştırmacıya göre, bireyler neye ihtiyaç duyduklarını, neyi istediklerini tasavvur edemezler. Kültürün iletişim üzerindeki etkilerini ortaya çıkarma ve sözlü iletişimden ziyade sözsüz iletişimi açıklamaya yönelik geliştirilmiş olan bir kuramsal yaklaşımdır. Amerikalı antropolog Edward Twitchell Hall (1914-2009) “primary message systems” (birincil bildirim sistemleri) olarak tanımlamış olduğu yapıda etkinlikler sonucunda ortaya çıkan ihtiyaçlar farklı şekillerde karşılanır. Bu durum ise farklı kültürel birikimleri ortaya çıkarır. Bu etkinlikler şunlardır (Hall 1976: 38-42) :

Etkileşim: Hall, yeryüzünde canlıların çevresi ile etkileşime girmesinde en önemli koşulun uyarılma yeteneğine sahip olmak olduğunu ifade eder. Canlı olanlar için uyaranlar farklı ve karmaşık olmasına rağmen, birbirine benzer uyaranları alan varlıklar arasında bir etkileşim olabilmektedir. Uyaran ile algı arasındaki uyum etkileşim sağlanması için gereklidir. Hall’un etkinlikler içerisinde ilk olarak ele aldığı etkileşim, aynı zamanda diğer etkinliklerin var olması için bir koşul olmakla beraber, uyum-algı arasındaki denge olmadan diğer etkinliklerin gerçekleşmesinin pek mümkün olmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Zamanı ve mekânı kullanmaktan öğrenmeye, savunmaya kadar tüm etkinlik türlerinin ön koşulu etkileşimdir.

Toplumsal yaşam: Sosyal bir varlık olmasında dolayı topluluklar halinde yaşayan insanlar, başka canlılardan kuramsallaşma konusunda daha ön planda yer almalarına rağmen, karmaşık bir toplumsal yaşam sürmekten kendilerini koruyamamışlardır. Sosyal yaşamı belirleyen normlar, kültürel farklılıktan kaynaklı olarak değişiklik gösterir. Sosyal yapı içerisinde ortak bir etkinlik oluşturmak için var olan toplumsal yaşam, bireylerin nerede, nasıl ve ne şekilde davranacaklarını belirlemektedir. Ancak bu durum kültürden kültüre farklılık göstermekte.

Geçinme: İnsanlar, varlıklarını devam ettirebilmek için yaşamın getirdiği bazı zorluklarla mücadele etmek zorundadır. Toplumların farklı gelişmişlik düzeyleri onların geçinme etkinliklerini de şekillendirmektedir.

Özellikle coğrafi koşullar ve mali olanaklar önemli bir etkidir. Bu gereksinimlerin tamamı geçinme etkinliği adı altında değerlendirilmektedir.

İki cinsiyetlilik: Bu kavram biyolojik farklılıkların toplumsal yaşamdaki yansıması olan etkinlik sistemine verilen addır. Her kültürel ortamda kadın ve erkeklerin uyması gereken farklı davranış kalıpları mevcuttur.

Mekânı kullanma: İnsanlar diğer varlıklardan farklı olarak mekân tanımlaması yapmaktadırlar. Bireyin uzamsal egemenlik sınırını ortaya koyan mekânların kullanım mantığı, kültürel olarak ta farklılık göstermektedir.

Zamanı kullanma: İnsanların kültürel olarak birikimlerinin artmasının sonucunda zaman kavramlarında da değişiklik olmuştur. İnsanın yaşamını şekillendiren doğal zaman yerine birikimlerle var olan kültürel zaman ifadesi yer almıştır.

Öğrenme: Yaşam ile ölüm arasında var olan insani etkinliklerin en önemlilerinden biridir. Sosyal bir varlık olan bireyin toplumsal düzene ayak uydurması için gerekli bir zihinsel süreçtir. Kültürle ilintili bir kavram olmasından dolayı bilgiyi elde etme ve içselleştirme metotları kültürden kültüre farklılık göstermektedir.

Oyun: Toplumsal ve bireysel yaşam faaliyetlerinin ortaya konmasında uyulması gereken bazı normal vardır. Bu zorunluluklar birer oyun haline dönüştürülmektedir. Varlığı ve yaşamı daha renkli bir ortamda sunma isteği böyle bir etkinliğe yönlendirmektedir. Diğer etkinliklerde olduğu gibi bu etkinlik biçimi ve yapısı da kültürlere göre değişmekte.

Savunma: Başta insan olmak üzere yaşamdaki tüm canlılar dış etkenlerden korunmak için kendilerine bir savunma mekanizması oluşturmuşlardır. Spesifik olarak ön plana çıkan insan, savunma konusunda öznel bir sistem geliştirmiştir.

Maddeden yararlanma: Bireyin toplumsal yaşama ayak uydurması için gerekli olan 'öğrenme' etkinliğine ilaveten edindiği bu bilgi, maddeyi kullanmada da katkı sağlamıştır. Bir canlı olarak insanın doğal yeteneklerinin yanında, kültürel birikimleriyle de maddeden yararlandıkları görülmüştür.

Kültürün iletişim üzerindeki etkilerini ve kültürel farklılıklara sahip toplumların ve bireylerin yaşayabilecekleri muhtemel problemleri açıklığı kavuşturan bu kuramsal yaklaşımlar, beraberinde bazı önerilerde bulunmuşlardır. Hall, 'Enformasyon Sistemleri Kuramı'nda, (birincil bildirim sistemleri) olarak tanımlanmış olduğu etkinliklerin öneminden bahsederek, farklı kültürlere sahip olan insanların uyum içerisinde yaşamlarını devam ettirmeleri için etkileşime gireceği kültürler hakkında bilgi sahibi olunması gerektiğini vurgulamıştır. Bir başka kuramcı olan Hofstede ise, 'Kültürel Boyutlar Kuramı'nda, bir kültürün inşa sürecinde önemli görülen 'değerler, ritüeller, kahramanlar ve semboller'in iletişim yeterliği üzerinde etkilerine değinmiştir. Hâkim kültürü yeterince tanımayan insanlar aynı dilsel kodları kullansa bile yaşayacakları sorunlar dile getirilmiştir. İnsanların ortak sorunlarının çözümünde ve bireylerin faaliyetlerini yönetmeye olanak tanıyan temel ilkeleri tespit etme adına bireylerin davranışsal kalıplarını anlayabilmeyi öneren 'Değer Yönelimleri Kuramı'nda da, kültür ve iletişim sorunlarının çözümünün çok boyutlu olması gerektiği vurgulanmıştır. 'İletişimsel Eylem Kuramı'da, farklı yapıya sahip kültür bireylerinin davranışlarının sergilenmesi her iki tarafın da birbirlerinin kültürel ilişkilerini bilişsel düzeyde anlaması iletişimin de içinde olduğu bir yapıyı zorunlu kılmaktadır şeklinde bir yaklaşımla kültür-iletişim birlikteliğini açıklamaktadır. Tüm bu yaklaşımlardan hareketle ilgili çalışmamızda da ifade edildiği gibi kültür ve iletişim arasında ayrılmaz bir ilişki görülmektedir. Birbirlerini tamamlayan bu her iki kavramın ortak noktalarının tespit edilmesi, farklı kültürlere sahip insanların 'iletişim yeterliğini' olumlu yönde etkileyeceği düşünülmektedir.

Sonuç

İletişim süreçleri kültürün ve kültürel kuralların yayılmasında başat rol oynar. Çünkü kültür, iletişim eylemleri sayesinde var olma ve yayılma alanı bulurken, diğer taraftan iletişimi de yeniden şekillendirmektedir. Bireyler arasındaki kültürel değişikliklerin sözlü ve sözsüz iletişimde davranış

farklılığına zemin hazırladığı görülmüştür. Eğer iletişim süreci, bir anlam inşa etme ve paylaşılma süreci olarak görülürse, ortak bir anlam gereksinimi vardır ki bunun kaynağı kültürdür. Bu anlamda kültürün toplumsal yapı içerisinde belirli kodlar oluşturulmasındaki rolü yadsınamaz. Kültürlerarası iletişim, sadece bir araştırma alanı olarak kalmayıp aynı zamanda toplumsal yapı içerisinde bireylerin birbirleri arasındaki etkileşimlerini sağladığı için iki farklı açıdan ele almak gerekir. Uzun bir geçmişe sahip olmayan kültürlerarası iletişim, ilgilendiği alanlar gereği multidisipliner gibi disiplinler arası çalışmaktan ziyade, psikoloji, kültürel antropoloji ve sosyoloji gibi bilimlerin yaklaşımlarından beslenmektedir.

Betimsel bir araştırma olan bu derleme makalesinde kültür ve iletişime dair yapılan araştırmalardan hareketle referans olarak kabul edilen kuramlar ve birbirleri ile ilintileri değerlendirilmiştir. Kültür ve iletişimin günlük yaşamda karşılaşmaları bireylerin toplumsal olarak bir arada yaşamasına olanak tanıdığı için olumlu bir gelişme olarak ele alınabilir. Farklılıklar olumlu olarak değerlendirildiğinde gelişime katkı sunabileceği gibi çatışmaya da sebep olabilmektedir. Bu manada kültürlerarası iletişim, 'diyalog, çatışma, etnik farklılık, uyum ve uyumsuzluk' kavramları ile değerlendirilmesi önemlidir. Kültürlerarası iletişim bireysel ve kolektif kimliklerin ortak anlam inşa sürecinin önemli bir parçası olarak görülmektedir. Kültürel karşılaşmalar ise etnik farklılıklara sahip olan bireylerin nasıl bütünleşmesi gerektiğinin cevabını aramaktadır. Bu açıdan 'uyum, çatışma, bütünleşme, ötekileştirme' kavramlarının temelinde kültürlerarası karşılaşmalar yatmaktadır. Kültürlerarası iletişimi anlamada kuramsal yaklaşımlar aracılığıyla birden çok kültürü kapsayan alanlarda bilimsel çalışmaların karşılıklı olarak değerlendirilebilmesi sağlanır. Kültürün-iletişim bağına gösteren kuramsal yaklaşımlar, bireyin davranışsal kalıplarını anlayabilmeyi amaçladığı söylenebilir.

Çalışmanın teorik bir derleme niteliğinde olması ve literatür tarama yöntemiyle sunulması, araştırmanın sınırlılıklarındandır. Kültür ve iletişim alanında çalışma yapacak araştırmacıların, çalışma bağlamını oluştururken bu kavramlar arasındaki hangi ilinti üzerinden bir değerlendirme yapacaklarını netleştirmeleri önerilmektedir. Bu sayede yapılacak olan çalışma tam olarak amacına ulaşacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Akay, R. (2005). Kültürel Kimlik ve Kültürlerarası İletişim. *Bilgi*, 11(2), 108-120.
- Arasaratnam, Lily A. ve Marya L. Doerfel (2005) "Intercultural Communication Competence: Identifying Key Components from Multicultural Perspectives", *International Journal of Intercultural Relations*, 29, 137-163.
- Çakır, M. (2009). Kültürlerarası İletişimin Bir Yönü: Özün Ötekileştirilerek Yabancılaştırılması. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 21(1), 75-84.
- Erdoğan, İ. (1999). Popüler Kültür, Kültür Alanında Egemenlik ve Mücadele. *Popüler Kültür ve İktidar* (Ed: N. Güngör). Vadi, ss.18-52.
- Geertz, C. (1973). *Interpretation of Cultures*. New York: Basic Books.
- Göker, Göksel (2013). Göç, Kimlik, Aidiyet: Kültürlerarası İletişim Açısından İsveçli Türkler. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Doktora Tezi
- Gudykunst, W. B. (2003). Intercultural Communication: Introduction. (Ed.W. B. Gudykunst). In *Cross-Cultural and Intercultural Communication* (pp. 163-167). Thousand Oaks: Sage.
- Güngör, N. (2011). *İletişim: Kuramlar ve Yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal.
- Güvenç, B. (2010). *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Boyut.
- Habermas, Jürgen (2002) *Öteki Olmak, Ötekiyle Yaşamak*. İlknur Aka (çev.), İstanbul: YKY.

- Hall, Stuart (1998) "Kültürel Kimlik ve Diaspora", J. Rutherford (ed.), *Kimlik: Topluluk/Kültür/Farklılık*. İrem Sağlamer (çev.), İstanbul: Sarmal Yayınevi, 173-192.
- Hofstede, G. (1984). *Culture Consequences. International differences in work-related values*. Beverly Hills: Sage Publications.
- Jameson, D. A. (2007). Reconceptualizing Cultural Identity And Its Role In Intercultural Business Communication, *Journal of Business Communication*, Volume 44, Number 3, July, 199-235.
- Kartarı, A. (2014a). *Kültür, Farklılık ve İletişim: Kültürlerarası İletişimin Kavramsal Dayanakları*. İstanbul: İletişim.
- Martin, Judith N. ve Nakayama, Thomas K. (2000). *Intercultural Communication in Contexts*. California: Mayfield Pub.
- Matsumoto, D., Leroux, J. & Charlot, R. (2001). Development and validation of A Measure of Intercultural Adjustment Potential in Japanese Sojourners: The Intercultural Adjustment Potential Scale (ICAPS)", *International Journal of Intercultural Relations*, 25: 483-510.
- Matsumoto, D., Yoo, S. H., Nakagawa, S., & Multinational Study of Cultural Display Rules. (2008). Culture, emotion regulation, and adjustment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 94(6), 925-937.
- McLuhan, M. (2001). *Global Köy: 21. Yüzyılda Yeryüzü Yaşamında ve Medyada Meydana Gelecek Dönüşümler*. İstanbul: Scala.
- Mutlu, E. (2012). *İletişim Sözlüğü*. (6. Basım). Ankara: Sofos.
- Oskay, Ü. (1992). *İletişimin Abc'si*, İstanbul: Ercan Ofset.
- Sabuncuoğlu, Z. (1984). *Çalışma Psikolojisi*, Bursa: Uludağ Üniversitesi.
- Samovar, L. & Porter, R. (1994). *Intercultural Communication: A Reader*. (7th ed.). Belmont, CA: Wadsworth
- Samovar, L. A.; Porter, R. E. ve McDaniel, E. R. (2010). *Communication Between Cultures*. (7. baskı). Boston: Wadsworth Publishing.
- Tabakcı, Nurullah (2009) *Alt Kültürlerde Kimlik: Türkiye'deki Karaçaylar*. Konya: Kömen Yayınları.
- Williams, R. (1993). *Kültür*. İstanbul: İletişim.